

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie o egzekucję z prawa użytkowania wieczystego działki gruntu /.../ wraz z
własnością budynków i budowli na tym gruncie wzniesionych,
prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie w S.
przeciwko dłużnikowi V. POLSKA S.A.
na wniosek wierzycieli: /.../
przy uczestnictwie: /.../
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 grudnia 2012 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w S.
postanowieniem z dnia 9 lipca 2012 r.,

"Czy wierzyciel, który uzyskał ochronę w trybie art. 532 k.c.
uczestniczy w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji
z nieruchomości przed wszystkimi wierzycielami osoby trzeciej i czy
w takim przypadku konieczne jest zachowanie przez niego terminu
wynikającego z art. 1036 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed
dniem 20 lutego 2011 r.)?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w S. przedstawił zagadnienie prawne powstałe w toku postępowania egzekucyjnego z prawa użytkowania wieczystego i własności nieruchomości, prowadzonego przeciwko dłużnikowi V. Polska S.A. przez jego wierzycieli. Tydzień po uprawomocnieniu się postanowienia o przysądzeniu przedmiotu egzekucji na rzecz nabywcy licytacyjnego do postępowania egzekucyjnego przystąpił J. L. – wierzyciel (cesjonariusz pierwotnego wierzyciela) innego dłużnika (Towarzystwa Przedsięwzięć Handlowych i Usługowych „P.” Sp. z o.o.), domagając się zaspokojenia z sumy uzyskanej z egzekucji przysługujących mu wierzytelności z pierwszeństwem przed wierzycielami egzekwowanego dłużnika. Powołał się na uprawnienie przyznane w art. 532 k.c. wskazując, że przedmiot egzekucji wszedł do majątku dłużnika egzekwowanego na skutek czynności uznanej za bezskuteczną względem wierzyciela (cedenta). Komornikowi przedłożył wyrok zasądzający kwotę 205.735,20 zł z klauzulą wykonalności na swoją rzecz, nadaną dnia 3 stycznia 2011 r. oraz - rozszerzając wniosek - nakaz zapłaty kwoty 109.964,76 zł z klauzulą wykonalności nadaną na swoją rzecz 1 kwietnia 2011 r., a ponadto dwa wyroki ze skargi pauliańskiej stwierdzające bezskuteczność umowy przenoszącej użytkowanie wieczyste działki i własność budynków przy ul. P. z dłużnika („P.”) na osobę trzecią („V. Polska”) ze względu na wierzytelności ujęte w obydwu tytułach wykonawczych. Również te wyroki, kończące procesy z udziałem cedenta wierzytelności, zostały opatrzone klauzulami wykonalności na rzecz J. L.

Sąd pytający rozpatruje obecnie zażalenie J. L. na postanowienie Sądu Rejonowego w S. wydane w wyniku rozpoznania jego zarzutów do planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z prawa użytkowania wieczystego nieruchomości oraz

prawa własności znajdujących się na niej budynków. Sąd Rejonowy odmówił uwzględnienia wierzytelności wierzyciela pauliańskiego w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, sporządzonym w postępowaniu toczącym się przeciwko „V. Polska”. Uznał, że J. L. przyłączył się do egzekucji z uchybieniem terminu przewidzianego w art. 1036 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 lutego 2011 r. (w zw. z treścią art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw - Dz.U. Nr 131, poz. 1075), to znaczy po dniu uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności. Spółce „V. Polska” nie przysługiwały już wówczas prawa do nieruchomości sprzedanej w toku egzekucji.

J. L. (oraz kilku wierzycieli spółki „P.”) złożył zarzuty do planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Domagał się zaspokojenia w pierwszej kolejności jego wierzytelności. Sąd Rejonowy w postanowieniu z dnia 31 maja 2011 r. nie uwzględnił zarzutów wierzyciela pauliańskiego, jakkolwiek stwierdził, że gdyby wierzytelności zostały zgłoszone w terminie ustanowionym w art. 1036 k.p.c. możliwe byłoby zaspokojenie ich w kategorii ósmej przewidzianej w art. 1025 k.p.c.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia sprecyzował trzy problemy prawne, napotkane w rozpatrywanej sprawie. Pierwszy dotyczy interpretacji pierwszeństwa wierzyciela pauliańskiego w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z przedmiotu, z którego chce się on zaspokoić w konkurencji z wierzycielami osoby trzeciej, i wyraża się w wątpliwości, czy przyznana w art. 532 k.c. możliwość dochodzenia zaspokojenia się z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami osoby trzeciej oznacza absolutne pierwszeństwo wierzyciela pauliańskiego, do którego nie ma zastosowania art. 1025 k.p.c., czy też wierzytelności tego wierzyciela należy zaliczyć do kategorii ósmej, jako korzystające z ustawowego pierwszeństwa niewymienionego we wcześniejszych kategoriach. Drugą kwestią jest możliwość objęcia cesjonariusza uprawnieniami wynikającymi z wyroku pauliańskiego uwzględniającego powództwo wytoczone przez cedenta i droga, w jakiej należałoby owo rozciągnięcie wykazać. Ten problem Sąd Okręgowy rozstrzygnął jednak we własnym zakresie na potrzeby rozpatrywanej sprawy, przyjmując, że skoro J. L. przedłożył wyroki stwierdzające bezskuteczność zbycia praw do nieruchomości z klauzulami nadanymi na jego

rzecz, to Sąd Rejonowy, działający w niniejszej sprawie jako organ egzekucyjny, nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku stwierdzonego w tytule wykonawczym. Po trzecie, Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, do jakiego momentu wierzyciel pauliański może zgłosić swój udział w postępowaniu egzekucyjnym, toczącym się do majątku osoby trzeciej, aby uzyskać zaspokojenie swoich wierzytelności. Wskazał, że można bronić stanowiska, iż wierzyciel ten powinien być traktowany identycznie, jak inni wierzyciele osoby trzeciej, wobec czego obowiązuje go termin określony w art. 1036 k.p.c. Można jednak również przyjąć, wierzyciel pauliański ma prawo zgłosić swoje przystąpienie do czasu uprawomocnienia się postanowienia o sporządzeniu planu podziału, ponieważ suma uzyskana ze sprzedaży, do czasu jej prawomocnego rozdysponowania między wierzycieli, stanowi środki uzyskane z nieruchomości, a treść przepisu art. 532 k.c. należy rozumieć jako uprawnienie do otrzymania tych środków przez wierzyciela pauliańskiego.

Ostatecznie więc, pomimo szerszego zakresu przeprowadzonych rozważań, Sąd Okręgowy przedstawił zagadnienie prawne ograniczone do problemu pozycji wierzyciela realizującego uprawnienie przewidziane w art. 532 k.c. w stosunku do wierzycieli osoby trzeciej przy dokonywaniu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości oraz do kwestii, czy wierzyciela pauliańskiego wiąże termin przewidziany w art. 1036 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sposób realizacji uprawnień uzyskanych przez wierzyciela w wyniku uwzględnienia jego powództwa pauliańskiego nie budzi zasadniczych wątpliwości w doktrynie i orzecznictwie. W polskiej nauce podstawy odpowiedzialności osoby trzeciej, która uzyskała korzyść na skutek czynności uznanej w wyniku skargi paulińskiej za bezskuteczną, wyjaśnia dominująca teoria obligacyjna. Osoba trzecia uznawana jest za materialnoprawnie zobowiązaną względem wierzyciela pauliańskiego. Jej obowiązek polega na znoszeniu egzekucji skierowanej do przedmiotu znajdującego się w jej majątku i ma źródło bezpośrednio w przepisach ustawy. Aktywuje go uwzględnienie skargi

pauliańskiej, wobec czego za zbędne uważa się zgłaszanie w powództwie pauliańskim żądania nakazania osobie trzeciej znoszenia egzekucji z przedmiotu zaskarżonej czynności. Zgodnie z utrwalonym poglądem wierzyciel pauliański, chcąc uzyskać zaspokojenie z przedmiotu, który wszedł do majątku osoby trzeciej, powinien legitymować się tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi i wyrokiem uwzględniającym powództwo paulińskie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, Lex nr 1111039; z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, Lex nr 786396), nie jest bowiem możliwe prowadzenie egzekucji z majątku osoby trzeciej bez uprawnień do egzekucji z majątku własnego dłużnika. Wyrok uwzględniający powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną ma charakter kształtujący (por. wyrok z dnia 3 czerwca 1982 r., III CRN 105/82, OSNCP 1983, nr 1, poz. 14). Łącznie z tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi stanowi podstawę umożliwiającą wierzycielowi sięgnięcie do znajdującego się w majątku osoby trzeciej przedmiotu, który wyszedł z majątku dłużnika w następstwie krzywdzącej czynności prawnej uznanej za bezskuteczną wobec tego wierzyciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2001 r., III CKN 496/00, Lex nr 53130). Egzekucja prowadzona jest przeciwko dłużnikowi. W jej toku komornik zajmuje przedmiot należący do osoby trzeciej, który – na skutek ubezskutecznienia w stosunku do wierzyciela czynności prawnej wprowadzającej ten przedmiot do majątku tej osoby - traktowany jest w toku egzekucji tak, jakby pozostawał nadal w majątku dłużnika (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04 i wyrok tego Sądu z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CSK 273/09, Lex nr 602265). W ten sposób zapewniona jest realizacja przewidzianego w art. 532 k.c. uprawnienia wierzyciela paulińskiego do pierwszeństwa przed wierzycielami osoby trzeciej w dochodzeniu zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły. Wyrok pauliański tworzy fikcyjny stan rzeczy na potrzeby postępowania egzekucyjnego, prowadzonego przez wierzyciela przeciwko jego nierzetelnemu dłużnikowi. Fikcja polega na usunięciu dla tego wierzyciela skutków krzywdzącej czynności prawnej i otwarciu drogi do traktowania przedmiotów, zarówno tych, które wyszły z majątku dłużnika, jak i tych, które do niego nie weszły, tak

jakby się w tym majątku znajdowały i mogły być objęte egzekucją skierowaną przeciwko dłużnikowi. Obowiązek znoszenia egzekucji narzucony osobie trzeciej w art. 532 k.c. dotyka także wierzycieli tej osoby, którzy - mimo, że mają podstawy do traktowania przedmiotu ubezskutezcznionej czynności jako znajdującego się w majątku osoby trzeciej – w zbiegu z wierzycielem pauliańskim muszą ustąpić mu pierwszeństwa. Założeniem skargi pauliańskiej jest wyłączenie skutków czynności, która nie powinna być dokonana w uczciwym obrocie, w interesie pokrzywdzonego wierzyciela. Gdyby zaś do tej czynności nie doszło, osoba trzecia nie uzyskalaby korzyści, a jej wierzyciele nie mogliby z tej korzyści się zaspokoić, dlatego też ograniczenie uprawnień wierzycieli osoby trzeciej w wypadku, kiedy wierzyciel pauliański sięga do składnika majątku tej osoby, ustawodawca uznał za usprawiedliwione.

Wierzyciel pauliański w niniejszej sprawie nie prowadzi egzekucji przeciwko swojemu dłużnikowi – spółce „P.” - lecz przeciwko osobie trzeciej, której spółka ta zbyła prawa do nieruchomości. Dysponuje jednak tytułami wykonawczymi jedynie przeciwko swojemu dłużnikowi. Wyroki stwierdzające bezskuteczność zbycia prawa użytkowania wieczystego i własności budynków nie stanowią w swej prawokształtującej części tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 k.p.c. przeciwko osobie trzeciej. Nie zmienia tego stanu nadanie im klauzuli wykonalności, zdatność egzekucyjną mają bowiem tylko zawarte w wyrokach pauliańskich orzeczenia o kosztach procesu. W konsekwencji wierzyciel pauliański nie jest uprawniony do prowadzenia egzekucji wierzytelności przysługujących mu od spółki „P.” przeciwko „V. Polska” traktowanej jako dłużnik. Do przyłączenia się do toczącej się egzekucji, podobnie jak do wszczęcia egzekucji, konieczny jest tytuł wykonawczy wyznaczający granice stosowania przymusu egzekucyjnego, którym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.), wydany przeciwko dłużnikowi egzekwowanemu. Takiego tytułu wierzyciel pauliański nie przedłożył. W rezultacie przedstawione zagadnienie prawne - oparte na nieprawidłowym założeniu, że J. L. co do zasady mógł przyłączyć się do postępowania egzekucyjnego toczącego się przeciwko dłużnikowi „V. Polska”, a wątpliwości budzi jedynie w jakiej fazie postępowania mógł to uczynić i w jakiej

kolejności powinien zostać zaspokojony - nie wymaga rozstrzygnięcia, nie jest bowiem niezbędne do rozpoznania zażalenia przez Sąd pytający.

Z przytoczonych względów, uznając, że nie zachodzą przesłanki z art. 390 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały.